

Отже, нами простежено розвиток сюжету "Успіння Богородиці" в українській іконі XIII–XVIII ст., висвітлено характерні особливості іконописної традиції та еволюцію його образних і стилістичних особливостей.

І, насамкінець, хотілося б зазначити, що ґрунтовне дослідження іконографії Успіння Богородиці сприятиме глибинному розумінню прочитання символіки, закладеної в іконах, тому продовження досліджень у цьому напрямі залишатиметься актуальним і надалі. Згадувані в тексті зразки ікони Успіння є лише мізерною часткою великого духовного, культурного та мистецького спадку.

Література

1. Бецис А. Успение Пресвятой Богородицы в древнерусских иконах /Бецис А. – М., 2007.
2. Міляєва Л. Українська ікона XI–XVIII ст. / Міляєва Л., за участю Гелитович М. – К.: Духовна спадщина України, 2007. – 116 с.
3. Патерик Печерский. – К.: Издательство Свято-Успенской Киево-Печерской Лавры, 2014. – 478 с.
4. Поселянин Е. (Е. Н. Погожев). "Богоматерь. Полное иллюстрированное описание Ее земной жизни и посвященных Ее жизни чудотворных икон" / Поселянин Е. (Е. Н. Погожев). – СПб., 1914; М., 2002.
5. Проповіді на свято Успіння [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://azbyka.ru/propovedi/tag/uspenie-bozhiej-materi>.
6. Успенский Л. А. Богословие иконы православной Церкви /Успенский Л. А. – Переяславль: И-во братства Св. Александра Невского. – 656 с.
7. Форум "Икона Успения Богородицы". "Радуйтесь! Я с вами во все дни" (Акафіст Успінню) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cirota.ru/forum/view.php?subj=45640&fullview=1&order=asc>.

References

1. Betsys, A. (2007). Assumption of Mary on the ancient icons. Moscow [in Russian].
2. Milyayeva, L. (2007). Ukrainian icons of XI–XVIII centuries. M. Helytovych (Ed.). Kyiv: Dukhovna spadshchyna Ukrainy [in Ukrainian].
3. Pechersk Lives of the Fathers. (2014). Kyiv: Yzdatel'stvo Svyato-Uspenskoy Kyevo-Pecherskoy Lavry [in Russian].
4. Poselyanyn, E. (2002). "Mother of God. Completely illustrated description of her life and miracle icons, devoted to her life. Moscow [in Russian].
5. Sermons at the holiday of Assumption. Retrieved from <http://azbyka.ru/propovedi/tag/uspenie-bozhiej-materi> [in Russian].
6. Uspensky, L. A. (n.d.). Theology of icons of Orthodox Church. Pereyaslavl': Y-vo brat'stva Sv. Aleksandra Nevskoho [in Russian].
7. Forum "Icon of Assumption of Mary". "Rejoice! I am with us all days" (Akafist Uspinyu) [Elektronnyy resurs]. Retrieved from <http://www.cirota.ru/forum/view.php?subj=45640&fullview=1&order=asc> [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 08.05.2017 р.

УДК 792.077 (477)

Ян Ірина Миколаївна

кандидат мистецтвознавства, доцент,
докторант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
iniko2004@ukr.net

МОДЕРНІСТСЬКІ ПОШУКИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Мета роботи. У статті розглянуто специфіку національних, естетико-художніх особливостей модерністських пошуків українського музично-драматичного театру в контексті розвитку європейських мистецьких тенденцій початку ХХ століття. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні історико-культурного, компаративного, мистецтвознавчого методів. Зазначений методологічний підхід дає можливість виокремити та проаналізувати специфічні особливості формування модерністської палітри української театральної драматургії на національному ґрунті. **Наукову новизну** становить аналіз національних, естетико-художніх особливостей модерністських пошуків українського музично-драматичного театру в контексті розвитку європейських художніх інтенцій початку ХХ ст. **Висновки.** Модерністські пошуки видатних національних театральних митців сприяли національному самоутвердженню, збереженню національно-культурної ідентичності та збагатили українську театральну культуру розмаїттям форм, орієнтуючись на європейські світоглядні тенденції.

Ключові слова: українська театральна культура, модернізм, новітні тенденції, український музично-драматичний театр, українська театральна драматургія, репертуар.

Ян Ирина Николаевна, кандидат искусствоведения, доцент, докторант Национальной академии руководящих кадров культуры искусств

Модернистские поиски украинского музыкально-драматического театра в начале XX века

Цель работы. В статье анализируется специфика национальных, эстетико-художественных особенностей модернистских поисков украинского музыкально-драматического театра в контексте европейских художественных тенденций начала XX века. **Методология** исследования заключается в применении историко-культурного, компаративного, искусствоведческого методов. Указанный методологический подход позволяет исследовать специфические особенности формирования модернистской палитры украинской театральной драматургии на национальной почве. **Научную новизну** работы составляет анализ национальных, эстетико-художественных особенностей модернистских поисков украинского музыкально-драматического театра в контексте развития европейских художественных интенций начала XX века. **Выводы.** Модернистские поиски выдающихся национальных театральных деятелей способствовали национальному самоутверждению, сохранению культурной идентичности и обогатили украинскую театральную культуру разнообразием форм, ориентированных на европейские мировоззренческие тенденции.

Ключевые слова: украинская театральная культура, модернизм, новейшие тенденции, украинский музыкально-драматический театр, украинская театральная драматургия, репертуар.

Yan Irina, Ph.D in arts, associate professor, doctoral student of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Modern search of the Ukrainian music and drama theater in the early 20th century

Purpose of the work. The article studies the specifics of the national, aesthetic and artistic features of the modernist search of the Ukrainian music and drama theater in the context of European art trends of the early 20th century. The research methodology consists in the use of historical-cultural, comparative and art methods. This **methodological** approach allows us to investigate the specific features of the formation of the modern genre and style palette of Ukrainian theater drama on ethnic grounds. **Scientific novelty** consists in the analysis of national, aesthetic and artistic features of the modernist searches of the Ukrainian music and drama theater in the context of the development of European artistic intentions of the early 20th century. **Conclusions.** Modernist search of outstanding national theatrical personalities contributed to the national self-affirmation, preservation of cultural identity and enriched Ukrainian theatrical culture with a variety of forms oriented towards European worldview trends.

Keywords: Ukrainian theater culture, modernism, new trends, Ukrainian music and drama theater, Ukrainian theater drama, repertoire.

Актуальність теми дослідження. У процесі розбудови незалежної української держави актуалізуються питання дослідження національної історико-культурної спадщини в її ретроспективному розмаїтті. Дослідження процесу становлення та розвитку українського музично-драматичного театру, важливої складової історичної пам'яті, яскравого прояву національно-культурної ідентичності українства, в контексті загальноєвропейських художніх тенденцій обумовлено інтенсивним пошуком нових концептуальних засад відродження й розвитку української театральної культури.

Висвітленню тенденцій та напрямів розвитку українського театрального мистецтва присвячені праці Д. Антоновича [2], Н. Андріанової [1], В. Василько [4], О. Красицької [11], Н. Корнієнко [18], Б. Романицького [17] та ін. Проблематику українського і європейського модернізму, як відкритої системи новаторського художнього мислення, досліджують у своїх працях І. Денисюк [7], В. Моринець [15], М. Ільницький [10] та ін. Вивченню родо-жанрових трансформацій драматургічних жанрів присвячені праці Н. Мірошніченко [14], С. Хороба [21], А. Новікова [16] та ін. Проте, попри значимість доробку вчених, історико-культурний аспект розвитку українського музично-драматичного театру в аспекті національної культурної традиції та в проєкції європейських мистецьких тенденцій ще потребує історичного та мистецтвознавчого аналізу. Цим і зумовлений вибір теми запропонованої статті, метою якої є висвітлити та проаналізувати специфіку національних, естетико-художніх особливостей модерністських пошуків українського музично-драматичного театру в контексті розвитку європейських художніх тенденцій початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. Аналіз історичних матеріалів свідчить, що наприкінці XIX ст. український національно-визвольний рух охопив всі сфери життя української спільноти, остаточно оформився як українофільський, мистецьке народництво та перемістився із культурницької у суспільно-політичну площину. Особливість українського національно-визвольного руху у Російській імперії полягала насамперед у бездержавності українського народу, відсутності у нього повної соціальної структури. Українці у XIX ст. вирізнялися від інших народів Європи тим, що мешкали у різних державах, різних історичних традиціях та соціокультурних реаліях. Для українського національно-визвольного руху це означало, що він повинен був консолідувати національну еліту, об'єднати відмінні соціальні верстви української нації [9, 45].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. українські діячі позбавлені можливості легальної праці, легалізації національних науково-просвітницьких, культурно-мистецьких об'єднань постали перед перспективою втрати національної культури та національної ідентичності. Їм залишалося лише одне – активно протидіяти, консолідувати зусилля, виборюючи право українства мати рідну мову, культуру, національну театральну традицію. Включення українських діячів у суспільно-політичне життя дало їм змогу не лише здобути політичний досвід, скристалізувати світогляд а трансформувати його від ідей культурництва до ідеї української державності.

На початку ХХ ст. діячі українського національно-визвольного руху розробили стратегію національного поступу, головним стрижнем якої стало відтворення власної державності, широка національна територіальна та культурна автономія. Домінування ідеологічної імперської доктрини призвело до відкритого активного протистояння української інтелігенції, що знайшло своє відображення у організації партій, політичних об'єднань різноманітного політичного спрямування (федералістів, автономістів, самостійників). У цей час набуває відносної повноти загалом вся соціальна структура: орієнтуючись на шлях модернізації за ініціативою українських політичних, культурних діячів, утворюються розгалужена мережа національних, громадських, наукових, культурницьких, освітніх організацій [6, 87-88].

Українство прагнуло мати власну державність як інструмент у захисті національних прав і свобод від імперської доктрини, як прояв незламності духу української нації, незнищенності її національно-культурної ідентичності, як історичний шанс, що надавав право існування нації зі своєю історією, мовою, культурою та традиціями. Ці нові суспільно-політичні зрушення знаходять своє відображення в українському театральному мистецтві та його органічній складовій – в українському музично-драматичному театрі.

Українські театральні митці, пропагуючи ідеологічні засади українського національно-визвольного руху вважали, що за колоніальних умов існування, українська театральна культура не пережила усіх етапів художньо-стильової еволюції та ставили перед собою завдання: виведення української театральної культури з колоніального стану на європейський шлях розвитку, утвердження національного стилю у власній творчості, популяризацію української художньої спадщини серед широкого громадського загалу. Завдяки самовідданій творчій праці національних театральних діячів українська театральна культура в аналізованій період репрезентує себе суспільству, створює потужний культурний потенціал, завдяки, якому українство вижило як нація.

Саме модернізм став у національному театральному мистецтві світоглядною, культурно-естетичною революцією. Ця європейська художньо-естетична система об'єднала декілька ідейно-самостійних напрямків та течій – футуризм, конструктивізм, експресіонізм, кубізм та ін. З характерною для того часу революційно-романтичною піднесеністю та експериментальним запалом, українські митці, як і європейські, у той час поринули у творчі пошуки жанрово-стильових новацій, нових виражальних прийомів та засобів. Отже, розвиток українського музично-драматичного театру, як і взагалі всього українського мистецтва, відбувався у контексті розвитку європейської культури.

Варто зазначити, що національний варіант модернізму був своєрідний, обумовлений все ж таки надмірною імперською колонізацією українських земель, тотальною русифікацією та безперервним імперськими цензурними утисками, що значно вплинуло на його перебіг та обумовило приглушений та нерозвинений характер.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що модерністський тип художнього мислення на національному ґрунті виявлявся через реципіювання європейських модерністських моделей (неоромантизму), а також через пропагування в нових суспільно-політичних умовах характерних рис українського романтизму, з його тематикою зображення національної, духовної самобутності та самоцінності особистості [21, 11].

Український модернізм, від самого початку став світоглядним орієнтиром для української нації, спрямовуючи її художній світогляд до цілковитого збереження своєї національно-культурної ідентичності. Нове покоління українських драматургів – Леся Українка, В. Винниченко, О. Олесь, Л. Старицька-Черняхівська та ін., стали першими творцями національної модерністської драматургії, активно пропагували у своїх творах свою світоглядну, художньо-естетичну орієнтацію та громадянську патріотичну позицію [21, 12]. Їх мистецькі позиції ґрунтувалися на глибокому усвідомленні націєтворчих завдань українського мистецтва, подальшого його розвитку в руслі європейської культури.

Національні митці, маючи модерністський стиль художнього мислення, прагнули до відродження українського театру, усвідомлювали його ідеологічну, національно-виховну, етнозахисну, етноконсолідуючу функції та наголошували на необхідності реформування створеної корифеями театральної художньо-естетичної системи, яка поєднувала національні та загальнолюдські цінності. Слід зазначити, що нове покоління українських драматургів, створюючи новий театральний репертуар нібито заперечувало національну театральну традицію, але насправді лише по новому її трактувало, обрамляючи в нові драматургічні та сценічні форми, створюючи новий модерністський театральний світ на національній архетипній основі [16, 241].

Л. Старицька-Черняхівська про цей час становлення нового українського театру у своїх спогадах зазначає: "Український театр жив і набував слави, не вважаючи на всі злі обставини, через те, що на чолі його стали талановиті письменники, які і в російській літературі не сіли б при кінці столу. Таланти-драматурги, таланти-артисти, інтелігентне художнє відношення до справи і дійсний націоналізм – ось фактори, що зміцнили на той час український театр і піднесли його на ту височінь, якої йому чи й зазнати коли. Довгий час він був єдиним національним прапором, що маяв над поневоленою нацією. Це розуміли кращі презентанти його: вони боронили свій рідний прапор, як вміли, і незаплямованим донесли його до наших днів" [20, 239].

Аналіз дослідницьких матеріалів свідчить, що в межах модернізму як провідної європейської світоглядної течії, в українських драматургічних творах характерними рисами стають глибокий пси-

хологізм та ліризм, потяг до розкриття складних психологічних конфліктів, пошук нових прийомів передання вікових, національних, історичних, професійних особливостей дійових осіб п'єс, їх соціальної обумовленості та еволюції під впливом суспільства. Національна сюжетна драматургія вибудовується не тільки на послідовному дотриманні дій, але на калейдоскопічній зміні переживань, коли автор нібито зливається з героєм. Новотвори Лесі Українки, В. Винниченка, О. Олесь, Л. Старицької-Черняхівської за своєю сутністю, індивідуальними характеристичними рисами утворювали нову українську драму (філософсько-психологічну, лірико-поетичну) з новим режисерсько-акторським типом мислення, під впливом європейських драматургічних творів, п'єс Г. Ібсена, М. Метерлінка, А. Чехова, Г. Гауптмана, А. Стріндберга та ін. [14,17].

У цей час українська драматургія збагатилася психологічними драмами: "Блакитна троянда", "Камінний господар", "Оргія", "Кассандра", "Одержима", "На полі крові" Лесі Українки, "Без просвітку", "Петро Кирилук", "На вахті", "Земля" С. Черкасенка, "Дисгармонія", "Щаблі життя", "Великий Молох", "Брехня", "Щаблі життя", "Пригвождені", "Пісня Ізраїля" В. Винниченка, "Гетьман Дорошенко", "Іван Мазепа", "Милість Божа", "Саффо", "Крила" Л. Старицької-Черняхівської та ін. [14, 18].

Новаційною формою української драматургії стала жанрова форма драматичних сцен (картин), малюнків, нарисів. Характерними ознаками цього жанрового різновиду було: фрагментарна побудова сценічної дії, редукція конфліктів, які мали зазвичай ситуативний характер, відсутність центрального протистояння персонажів. За принципом монтажування об'єднувались окремі епізодичні сцени, усувалась драматичність динамічність розвитку сценічної дії. Зокрема, у цьому жанрі написані наступні п'єси: драматичні сцени "На залізниці" Г. Хоткевича, драматичні нариси "В Старім гнізді" С. Черкасенка, "В холодку", "На перші гулі" С. Васильченка, драматичні етюди О. Олесь "Осінь", "Танець життя" та ін. [16, 235]. Отже, створення багатоманітної за жанрами і тематикою національної драматургії було надзвичайно важливою умовою подальшого розвитку українського театрального мистецтва.

Новими експериментальними репертуарними пошуками позначена діяльність українського театру на чолі з М. Садовським. Намагаючись відійти від етнографічно-побутового репертуару, М. Садовський здійснює постановку західноєвропейських та російських п'єс українською мовою. В. Василько з цього приводу писав: "Кожний глядач мав до вибору різні постановки і за тематикою, і за жанрами, і за цінами. Це ще більше притягало публіку до театру" [4, 29].

М. Садовський прагнув врахувати у репертуарній політиці театру запити різних верств громадськості, задовольнити всі запити глядачів. В. Василько згадує про міркування режисера щодо репертуарної політики театру: "У керівництві серйозним художнім театром, що несе освіту народові, треба бути мудрим та далекозорим. Треба уважно й глибоко вивчати свого глядача, добре знати його духовні запити...Глядачі різні за своєю культурою, розвитком та мистецьким уподобаннями. Я повинен задовольняти смаки всіх прошарків моїх глядачів" [4, 30].

М. Садовський продовжує традиції українського музично-драматичного театру, розширює його жанрово-стильову палітру. Окрасу репертуару театру М. Садовського становили п'єси української модерністської драматургії: "Лісова пісня", "Камінний господар" Лесі Українки, "Земля" С. Черкасенка, "Брехня", "Натусь", "Молода кров" В. Винниченка, "Гетьман Дорошенко", "Крила" Л. Старицької-Черняхівської, "Гроші" Ф. Левицького, драматичні етюди О. Олесь "Осінь", "Танець життя" та ін. [3, 59; 5, 273-274], що виразно свідчить про повнокровну "європеїзацію" українського сценічного мистецтва.

Отже, корифеї української сцени, представники українського модернізму продовжували безперервність національної театральної традиції, усвідомлювали необхідність виконання українським театральним мистецтвом етноконсолідуючої, націєтворчої ролі. Модерністські пошуки видатних національних театральних митців сприяли збереженню національної самобутності, національно-культурної ідентичності та збагатили українську театральну культуру розмаїттям форм, орієнтуючись на європейські світоглядні тенденції.

Література

1. Андріанова Н. Шляхи розвитку українського театру / Н. Андріанова. – К. : Знання, 1960. – 40 с.
2. Антонович Д. Триста років українського театру, 1619-1919 / Д. Антонович. – Прага, 1925. – 272 с.
3. Василько В. Микола Садовський та його театр / В. Василько. – К. : Держ. вид-во образотв. мистец. і муз. л-ри УРСР, 1962. – 194 с.
4. Василько В. Театру віддане життя / В. Василько. – К. : Мистецтво, 1987. – 180 с.
5. Вороний М. Театр і драма / М. Вороний. – К. : Мистецтво, 1989. – 166 с.
6. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я.Грицак. – Київ : Генеза, 2000. – 356 с.
7. Денисюк І. Розвиток української малої прози кінця XIX – поч. XX ст. / І. Денисюк. – К.: Вища школа, 1981. – 207 с.
8. Дем'янівська Л. Українська драматична поема (Проблематика, жанрова специфіка) / Л. Дем'янівська. – К.: Вища школа, 1984. – 159 с.
9. Скульчик С. Пробудження нації: до концепції історії українського національного руху II половини XIX ст. / С. Скульчик. – Мельбурн, 1994. – 126 с.

10. Ільницький М. Багатогранність єдності : проблемно-стильові тенденції сучасної української поезії / М. Ільницький. – К. : Дніпро, 1984. – 240 с.
11. Красильникова О. Історія українського театру ХХ сторіччя / О. Красильникова. – К. : Либідь, 1999. – 208 с.
12. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства / Н. Копистянська. – Львів: ПАІС, 2005. – 368 с.
13. Кропивницький М. Твори в 6 томах / М. Кропивницький. – Київ: Держлітвидав. УРСР, 1960. – Т. 6. – 672 с.
14. Мірошніченко Н. Модернізм в українській драматургії початку ХХ ст./ Н. Мірошніченко // Український театр ХХ ст. – Київ: ЛДЛ, 2003. – С. 4-36.
15. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / В. Моренець. – Київ : Основи, 2002. – 327 с.
16. Новиков А. Українська драматургія й театр: від найдавніших часів і до початку ХХ ст. / А. Новиков. – Харків : Основа, 2011. – 408 с.
17. Романицький Б. Український театр в минулому і тепер / Б. Романицький. – К. : Держполітвидав. УРСР, 1950. – 130 с.
18. Український театр ХХ століття / ред.: Н. Корнієнко; Держ. центр театр. мистецтва ім. Л. Курбаса. – К. : ЛДЛ, 2003. – 512 с.
19. Садовський М. Мої театральні згадки / М. Садовський. – К., 1980. – 245 с.
20. Старицька-Черняхівська Л. Вибрані твори: Драматичні твори. Проза. Поезія. Мемуари / Л. Старицька-Черняхівська. – К. : Наукова думка, 2000. – 848 с.
21. Хороб С. Українська драматургія кінця ХІХ – початку ХХ століття в системі модерністського художнього мислення.: автореф. дис... д-ра філол. наук : 10.01.01. / С. Хороб. – Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. – 45 с.
22. Чорний С. Український театр і драматургія / С. Чорний. – Мюнхен, Нью-Йорк, 1980. – С. 168-248.
23. Шурапов В. Театру Марка Кропивницького 120 років / В. Шурапов. – Кіровоград: "Код", 2002. – 40 с.

References

1. Andrianova, N. (1960). Ways of Ukrainian theatre development. Kyiv: Knowledge [in Ukrainian].
2. Antonovych, D. (1925). Three hundred years of Ukrainian theatre, 1619 – 1919. Prague [in Ukrainian].
3. Vasulko, V. (1962). N. Sadowski and his theatre. Kyiv [in Ukrainian].
4. Vasulko, V. (1987). Theatre devotional life. Kiev: Art [in Ukrainian].
5. Voronui, M. (1989). Theatre and drama. Kyiv: Art [in Ukrainian].
6. Denysyuk, I. (1981). Development of Ukrainian small prose of late XIX – beginning XX century. Kyiv: High School [in Ukrainian].
7. Dem'yanivs'ka, L. (1984). Ukrainian drama poem (problems of genre specificity). Kiev: Basis [in Ukrainian].
8. Hrycak, Y. (2000). Outline of the history of Ukraine: Formation of modern Ukrainian nation XIX-XX centuries. Kyiv: Genesis [in Ukrainian].
9. Yekelchik, S. (1994). Awakening of a nation: to the concept of the history of Ukrainian national movement in the second half of the XIX century. Melbourne: Monash University [in Ukrainian].
10. Ilytskyi, M. (1984). Multifaceted unity: problem-stylistic trends of contemporary Ukrainian poetry. Kiev: Dnieper [in Ukrainian].
11. Krasyl'nykova, O. (1999). History of Ukrainian theatre of the XX century. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
12. Kopyst'yanska, N. (1984). Genre system of literary space. Lviv: PAIS [in Ukrainian].
13. Kropivnitskiy, M. (1968). Works. Kyiv: Derzhpolityvdav [in Ukrainian].
14. Miroshnichenko, N. (2003). Ukrainian modernism drama in early XX century. Kiev: LDL [in Ukrainian].
15. Morenets, B. (2002). National ways of poetic modernism of the first half of the twentieth century. Kyiv: Fundamentals [in Ukrainian].
16. Novykov, A. (2011). Ukrainian drama and theatre from ancient times to the early XX century. Kharkiv: Osнова [in Ukrainian].
17. Romanytsky, B. (1950). Ukrainian theater in the past and now. Kiev: Derzhpolityvdav URSR [in Ukrainian].
18. Ukrainian theater of the twentieth century. (2003). Ed. : N. Korniyenko; National Center of Theatrical Art named after Les Kurbas. Kiev: LDL [in Ukrainian].
19. Sadowski, M. (1980). My memories theater. Kiev: [in Ukrainian].
20. Starytska-Chernyakhivska, L. (2000). Selected Works: Dramatic works. Prose. Poetry. Memoirs. Kiev: Scientific Thought [in Ukrainian].
21. Khorob, S. (2002). The Ukrainian Drama of the end of the XIX-th – the XX-th beginning of the century in the system of modernistic artistic thought. Extended abstract of Doctor's thesis. Lviv: National University named after I. Franko, [in Ukrainian].
22. Chorny, S. (1980). Ukrainian theatre and drama. Munich, New York [in Ukrainian].
23. Shurapov V. (2000). Theater Mark Kropivnitskogo 120 years. Kirovograd : Code [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.05.2017 р.